

УДК 027.7:[378.6:62:631](477-25)ХНТУСГ]]'06(091)

**Наталія
Ніколаєнко**

Директор Наукової бібліотеки Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, кандидат наук із соціальних комунікацій

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

У статті висвітлюється 90-річна історія та сьогодення Наукової бібліотеки Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, її роль у формуванні науково-освітнього середовища інституції.

Ключові слова: бібліотеки закладів вищої освіти, науково-освітнє середовище університету, інформаційний простір, електронні бібліотеки, інформаційні ресурси.

Бібліотека — всесвіт у зручному форматі (девіз УБА у 2020 році)

Фундаментальні зміни, що відбуваються у світі, супроводжуються глобальними і регіональними викликами, геополітичною трансформацією суспільства, четвертою технологічною революцією і водночас ставлять нові вимоги і завдання перед закладами вищої освіти та їх бібліотеками. Розвиток нового цифрового суспільства в галузі науки і освіти передбачає й нову інформаційну підтримку, яка в діяльності ЗВО покладена на бібліотеку. Актуальним

для діяльності бібліотеки залишається системна робота із створення електронних інформаційних ресурсів, електронних бібліотек, цифрових ресурсів, надання доступу до національних і світових баз даних (БД), розроблення альтернативних способів промоції знанневих ресурсів для створення якісного інформаційного середовища в університеті.

2020 рік — ювілейний для Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка і його бібліотеки. Виповнюється 90 років від дня заснування Харківського інституту механізації та електрифікації сільського господарства (ХІМЕСГ), який у 1994 році було реорганізовано у Харківський державний технічний університет сільського господарства (ХДТУСГ), а у 2004 році — Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (ХНТУСГ). Разом із навчальним закладом книгозбірня пройшла історичний шлях від становлення і створення перших фондів колекцій до перетворення у сучасний високотехнологічний центр із надання інформаційної підтримки навчанню і дослідженням у контексті стратегічних цілей університету, забезпечуючи саме такий сервіс, який відповідає статусу університету як одного з кращих університетів агроосвіти, з міцною репутацією у наданні освітніх послуг, з високими рейтинговими показниками у наукових дослідженнях і яскравим досвідом виховної діяльності.

Початком історії університету стала Постанова Ради Народних Комісарів УРСР “Про організацію Вишів та Втишів і про передачу їх у віддання відповідних наркоматів” від 12.06.1930 року, якою передбачалась кардинальна реорганізація всієї освітньої системи України і створення у Харкові по “Сільськогосподарській вертикалі” Харківського інституту механізації і електрифікації сільського господарства (далі — інститут), днем народження якого вважається 23 липня 1930 року¹. У вересні 1930 року в структурі інституту запрацювала бібліотека.

Основу книжкового фонду на початковому етапі діяльності бібліотеки склали приватні колекції підручників, навчальних посібників з теорії машин, тракторів і комбайнів та видання авторства викладачів інституту. Проривні зміни із вдосконалення навчально-методичного забезпечення у період 1930—1935 років забезпечили професори і викладачі ХІМЕСГ завдяки підготовці підручників і навчальних посібників, що позитивно вплинуло на стан фонду бібліотеки та книгозабезпечення студентської молоді. У 1935 році книжковий фонд налічував приблизно 59 360 примірників, з них соціально-економічної літератури — 11 338, технічної й агротехнічної — 35 358, загальноосвітньої — 5320, художньої літератури — 4442. Забезпеченість підручниками за

¹ Москальов Б.П. З історії Харківського державного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка в 30-ті роки ХХ ст. [Ел. ресурс] / Б.Г. Москальов // Український селянин. — 2005. — Вип. 9. — С. 70—73. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrstel_2005_9_25.

курсами (включно з новим набором) на перший семестр у 1935 році, із розрахунку одна книжка на трьох студентів, склала: I курс — 100 %, 2-й — 60, 3-й — 80, 4-й — 90, 5-й курс — 90 %². Особливо затребуваними стали: новий підручник з фізики для ВНЗ, укладений професором Н. Ковальовим, підручник з теоретичної механіки професора А. Стоярова, посібник “Завдання та розрахунки по двигунах внутрішнього згорання”, підготовлений професором А. Константиновим, “Проектування і розробка молотарок” доцента І. Галагури, “Проектування і розробка тракторних плугів” професора М. Комара та ін. Універсальними навчальними виданнями для інженерних факультетів, що готували фахівців для сільськогосподарського машинобудування і сільського господарства, стали підручники, створені професором, член-кореспондентом АН УРСР Л. Крамаренком: “Збиральні машини, 1935 р.”, “Сільськогосподарські машини і устаткування: посібник для технікумів, 1935 р.”, “Комбайни, 1936 р.”, “Сільськогосподарські машини. Теорія, конструкція і розрахунок, 1937 р.”³.

Наполеглива праця професорсько-викладацького складу і керівництва інституту постійно сприяла збільшенню книжкових фондів бібліотеки. Це давало змогу повністю забезпечувати студентів необхідною літературою. У 1933 році було здійснено перший, достроковий випуск 28 студентів, який пройшов без захисту дипломних проектів. За період з 1931 по 1941 рік інститут випустив понад 1000 інженерів-механіків та 168 інженерів-педагогів.

Перед війною у бібліотеці працювали три співробітника: завідувач Ф. Брон, бібліотекарі О. Гумилевська, Т. Кириченко.

У часи німецької окупації 1941—1943 років, коли інститут було евакуйовано до Узбекистану, бібліотека, що лишилася у місті, втратила значну частину своїх фондів і замість довоєнних 60 тис. видань залишилось за різними джерелами інформації від 12 до 19 тис. примірників⁴. Відновлюватись вона почала після визволення Харкова від фашистів восени 1943 року разом з інститутом. Бракувало найнеобхіднішого, в бібліотеці у цей період працював один співробітник, але бібліотека вчасно відкрила свої двері для читачів. У перші повоєнні місяці роботи інституту залишки пограбованих фашистами книжкових фондів було перенесено до приміщення бібліотеки, упорядковано.

² Москальова Н.П. Із історії створення бібліотеки ХНТУСГ імені П. Василенка: (30—40-і роки ХХ ст.) / Н.П. Москальова // Гілея: науковий вісник. — К., 2013. — № 68. — С. 93—98.

³ Москальов Б.П. З історії Харківського державного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка в 30-ті роки ХХ ст. [Ел. ресурс] / Б.П. Москальов // Український селянин. — 2005. — Вип. 9. — С. 70—73. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrsej_2005_9_25.

⁴ Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка : до 85-річчя / Л.М. Тищенко [та ін.] ; голов. ред. Н.П. Москальова ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. П. Василенка. — Харків : Міськдрук, 2015. — 254 с.; Чупис Н.М. Наш путь / Н.М. Чупис // Научные записки / Харьков. ин-т механизации сел. хоз-ва. — Харьков : ХИМЭСХ, 1947. — Вып. 3. — С. 3—12.

Для забезпечення навчального процесу за лічені місяці додатково надійшло понад 4 тис. примірників необхідної навчальної літератури⁵.

У 1945 році у бібліотеці працювали завідувач В. Степаненко, бібліотекарі М. Кошельна, В. Єременко. Фонд бібліотеки збільшився до 20 тис. примірників⁶. Серед першого післявоєнного випуску, який налічував усього 80 студентів, найактивнішими читачами бібліотеки були П. Сітто, Є. Турчак, Г. Губарев. Бібліотека завжди відчувала підтримку керівництва інституту, так, з метою вирішення нагальних потреб бібліотеки у 1946 році було створено Бібліотечну раду, до складу якої увійшли викладачі, провідні фахівці інституту (головою був завідувач кафедри землеробства та рослинництва Н. Ковальов — автор 79 наукових робіт, підручників і навчальних посібників). Подальший розвиток інституту сприяв збільшенню контингенту студентів і, відповідно, — збільшенню читачів і фондів. Так, 1949 року кількість читачів зросла до 835 осіб, фонди бібліотеки налічували 27 270 примірників⁷. Для повноцінного функціонування бібліотеки було проведено інвентаризацію значної частини фонду, укладено алфавітний та систематичний каталоги, з'явилися облікові форми. З метою повнішого задоволення потреб читачів бібліотека працювала у дві зміни — до 20-ї години, а під час сесії — до 22-ї години.

Завдяки зусиллям співробітників бібліотеки та за підтримки ректорату у 1954 році було відкрито першу факультетську бібліотеку на факультеті електрифікації сільського господарства по вул. Різдваїній, 19 (колишня вул. Енгельса). Загалом 50-ті роки минулого століття характеризувалися інтенсивним зростанням фондів бібліотеки, які налічували у 1950 році 31 623 примірників, а у 1959-му — 82 240⁸. Штат бібліотеки збільшився до восьми осіб. 1951 року було введено посаду бібліографа, розпочато роботу з організації тематичних картотек журнальних і газетних статей, що сприяло випуску перших бюлетенів нових надходжень у 1958 році. З метою упорядкування і збереження книжкового фонду, що зростав, з 1958/59 навч. року здійснено його переоблік, створено топографічний каталог.

У 60—70-ті роки минулого століття бібліотека стала активно запроваджувати кращий досвід роботи інших бібліотек закладів вищої освіти колишнього СРСР, запровадивши у практику діяльності такі форми роботи, як індивідуальне розповсюдження інформації (ІРІ), Дні інформації, Дні дипломника тощо. Було впорядковано довідково-бібліографічну, організаційно-методичну

⁵ Нариси з історії Наукової Бібліотеки Харківського національного технічного університету імені Петра Василенка [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <https://goo-gl.su/Buf8N9j>.

⁶ Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка : до 85-річчя / Л.М. Тищенко [та ін.] ; голов. ред. Н.П. Москальова ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. П. Василенка. — Харків : Міськдрук, 2015. — 254 с.

⁷ Звіти бібліотеки [рукопис]. — 1945—2019 рр.

⁸ Там само.

роботу, запроваджено окремі напрями наукової організації праці, запрацювала система підвищення кваліфікації для бібліотечних працівників. Серед загалу читачів бібліотеки найактивнішими стали провідні викладачі, вчені, заслужені діячі науки та заслужені працівники вищої школи: П. Зайка, І. Курварзін, В. Анілович, С. Рожавський, К. Медведєв, Н. Ксензенко, Д. Мазоренко та багато інших.

На початку 60-х років фонд бібліотеки налічував 83 549 примірників, кількість читачів у цей період сягає 1871 осіб, книговидача становить 111 929 примірників, відвідування — 65 470 осіб на рік. Наприкінці 1970-х років фонди бібліотеки збільшилися до 261 566 примірників. Таке стрімке поповнення фондів, переважно навчальними виданнями, стало передумовою для запровадження у 1975 році безінвентарного обліку, що сприяло скороченню шляху книги до читача. Загальна ж кількість читачів зросла до 6766 осіб, а штат працівників налічував уже 21 особу. У 80-ті роки ХХ ст. у бібліотеці вперше було запроваджено груповий метод обслуговування читачів (без запису у читацькому формулярі), що надало змогу звільнити час для оперативного обслуговування студентів.

Структура бібліотеки удосконалювалась відповідно до завдань, що стояли перед інститутом, який постійно розвивався. У 1978 році інституту було передано архітектурно-будівельний факультет з навчально-лабораторним корпусом ХСГІ ім. В.В. Докучаєва (Наказ Міністерства сільського господарства СРСР від 09.01.1978 № 6), спроектований відомим архітектором О. Бекетовим, по вулиці Алчевських, 44 (колишня вул. Артема). Так у 1980 році за ініціативи керівництва інституту відкрився пункт обслуговування бібліотеки з читальним залом на 70 місць на архітектурно-будівельному факультеті (факультет функціонував з 1978 до 1990 рік по вул. Алчевських). Нині у цьому приміщенні розміщується головний корпус ХНТУСГ, Навчально-науковий інститут Бізнесу і менеджменту, бібліотека представлена навчальним, науковим, художнім абонементом, двома читальними залами для студентів і науковців, тут зберігається також фонд цінних і рідкісних видань, який містить твори Шиллера (1902), Байрона (1904) видавництва Брокгауза і Ефрона з серії “Библиотека великих писателей”, журнали “Zeitschrift des Vereins für Rübenzucker-Industrie des Deutschen”, “Neue Zeitschrift für Rübenzucker-Industrie” (1889—1898), “Zeitschrift des Vereins der Deutschen Zucker-Industrie” (1898—1910), “Sugar” (1924—1927, 1941), “The implement and Machinery” (1929—1941) та ін.).

У 1985 році було створено новий бібліотечний пункт обслуговування для студентів I—II курсів на загальноінженерному факультеті (нині Навчально-науковий інститут переробних і харчових виробництв, вул. Мירוносицька, 92). Протягом 1985—1990 років відкрито ще 16 пунктів видачі літератури на кафедрах інституту, бібліотечні пункти у гуртожитках та в навчальному господарстві “Учгосп 1 травня (навчально-дослідне господарство у м. Мере-

фа Харківської області)”, згодом у 1999 році було відкрито читальний зал у навчальному корпусі по вул. Мироносицькій, 92).

Книгозбірня на кінець 80-х років досягла найвищих кількісних показників у роботі: фонд бібліотеки налічував 297 940 прим., кількість читачів, яких обслуговували всі структурні підрозділи, перевищила 11 686 осіб, кількість книговидачі досягла 415 675 примірників, штат бібліотеки розширився до 38 співробітників⁹.

У 90-ті роки Україна здобула незалежність. Перехід економіки до ринкових відносин, міжнародна інтеграція зумовили, зокрема, також неминучі зміни в системі підготовки кадрів у закладах вищої освіти. Акредитація інституту в новій якості (з 1994 року — ХДТУСГ), поряд з іншими новаціями, висунула цілу низку вимог і до бібліотеки. Пріоритетним напрямом діяльності бібліотеки стало впровадження сучасних інформаційно-бібліотечних технологій, які сприяють принципово новому рівню пошуку і отриманню інформації. Усі інформаційно-бібліотечні ресурси, сервісні послуги — це складові системи освітніх послуг та база для інтегральної взаємодії бібліотеки, кафедр та підрозділів університету. Бібліотека ХДТУСГ починає активно використовувати інформаційно-комунікаційні технології для інформаційного забезпечення розвитку інноваційних процесів у галузі сільського господарства та стає головною складовою інформаційного середовища університету.

У 2000-ні роки на потребу часу відбулися організаційні зміни у структурі бібліотеки, відповідно до організації нових факультетів, кафедр університету, організовано медіатеку, оновлюються приміщення бібліотеки. Так, 2002 року в корпусі економічного факультету (нині Науково-навчальний інститут Бізнесу і менеджменту) бібліотека отримала нове приміщення з сучасним дизайном.

Якісний склад ресурсної бази бібліотеки покращився завдяки приєднанню у 2003 році фондів науково-технічної бібліотеки Науково-дослідного технологічного інституту (наказ від 11.12.2003 № 01-08/165) та передачі до бібліотеки у 2005—2006 роках безкоштовно 7248 галузевих наукових видань Українським науково-дослідним інститутом сільськогосподарського машинобудування ВАТ “УкрНДІСГОМ” (лист 1/16 від 16.06.2005). Це посприяло відкриттю нового бібліотечного пункту в корпусі по проспекту 50-річчя ВЛКСМ, 65-Г (Нині факультет технологічних систем і логістики, пр. Ювілейний, 65-Г).

Кардинальні зміни, пов’язані з автоматизацією бібліотечно-бібліографічних процесів, що розпочалися ще наприкінці 90-х років, стали новою віхою в історії діяльності книгозбірні. Бібліотека однією з перших серед закладів вищої освіти міста Харкова розпочала освоювати пакет прикладних програм з вільним кодом, призначений для побудови автоматизованих інформаційних систем

⁹ Звіти бібліотеки [рукопис]. — 1945—2019 рр.

бібліотек, архівів, музеїв, — *Computerised Documentation Service / Integrated Set of Information Systems (ISIS)*, який дозволяв створювати власні бази даних з метою впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність та формування інформаційного освітнього середовища в університеті. Активна участь у роботі Асоціації сучасних інформаційно-бібліотечних технологій (м. Харків) сприяла поступовому перетворенню бібліотеки в організовану систему знань за допомогою нових підходів до використання бібліотечних методів і комп'ютерних технологій. Одним із пріоритетних напрямів діяльності бібліотеки було визнано створення баз даних електронного каталогу (ЕК) у 1992 році. До ЕК вносять усі нові надходження літератури, зокрема статті періодичних видань. Опікуватись упровадженням сучасних інформаційних технологій у роботу бібліотеки став створений у 2001 році відділ автоматизації інформаційно-бібліотечних технологій під керівництвом Т. Соколовської. З вересня 2005 року бібліотека перейшла на АІБС ІРБІС, що дало змогу накопичувати електронні інформаційні ресурси, зокрема повнотекстові, займатись ретровведенням фондів, брати участь у корпоративних проектах, надавати сервісні послуги користувачам, автоматизувати всі процеси діяльності бібліотеки, створювати максимально повне інформаційне забезпечення наукового, навчального та виховного процесів університету. Значущим проектом стало формування інформаційного ресурсу “Електронна бібліотека”, яка сьогодні включає такі БД: Електронний каталог книг (ЕКК) з доступом до повних текстів наукових, навчальних і навчально-методичних видань, Електронний каталог статей (ЕКС), Праці науковців ХНТУСГ, Дисертації та автореферати дисертацій, Охоронні документи, Історія ХНТУСГ, Краєзнавча БД “Харків”, Бібліотечна справа. Нині “Електронна бібліотека”, нараховує близько 235 тис. бібліографічних записів, які є результатом науково-аналітичної обробки усіх видів і типів видань та близько 3 тис. повних текстів документів. Сьогодні читачі НБ, користуючись ЕК, мають можливість здійснювати електронне замовлення на літературу, переглядати е-формуляр, отримувати документ через послугу електронної доставки документів. У складі ЕКК також створено сервісну послугу КЗ “Кафедра дисципліна” (http://internal.khntusg.com.ua/cgi-bin/irbis64r_15/cgiirbis_64.exe?LNG=&C) для підтримки навчальної діяльності університету. Це упорядкована БД із загальною кількістю дисциплін, які викладаються в університеті з їх навчальним і навчально-методичним забезпеченням. Постійне наповнення та функціонування БД забезпечує якісно новий рівень задоволення інформаційних потреб користувачів завдяки використанню новітніх бібліотечно-інформаційних технологій.

Удосконаленню інформаційної роботи бібліотеки, її наукової і видавничої діяльності сприяє БД “Праці науковців ХНТУСГ”, яка містить інформацію про всі публікації вчених незалежно від їх наявності у фонді бібліотеки. БД “Праці науковців ХНТУСГ” нараховує більш ніж 25 000 записів та є уні-

кальною колекцією бібліографічних записів про науковий доробок учених протягом існування ХНТУСГ, а постійне вдосконалення Авторитетного файлу Індивідуального автора, за допомогою якого створюється БД, дає можливість аналізувати публікаційну активність як окремого автора, так і наукового колективу кафедри чи науково-навчального інституту (ННІ). Завдяки створенню єдиної системи обліку наукового надбання університету форми надання інформації про науковий потенціал вченого істотно розширилися і може існувати незалежно, за межами бібліотеки. Доказом цього є організація у серпні 2019 року власного інформаційного ресурсу “Веб-портфоліо науковця”. Це система демонстрації наукометричних показників учених нашого університету, яка повністю інтегрована з базами даних “Праці науковців ХНТУСГ” та “Охоронні документи” і розміщена на інформаційному порталі “Наукометричні показники вчених ХНТУСГ” (<http://internal.khntusg.com.ua/athra>), де автори-науковці, керівництво університету, користувачі можуть у режимі онлайн відстежити свою публікаційну активність через особисту сторінку, яка містить інформацію про вчене звання, вчений ступінь, місце роботи, посилання на індифікатор ORCID, ID науковців у Scopus, Web of Science, Google Scholar, Укрпатент, а також перелік публікацій, які відображені в БД “Праці науковців ХНТУСГ” та БД “Охоронні документи”. За допомогою службової БД “Праці науковців ХНТУСГ” бібліотечні фахівці мають можливість створювати в автоматизованому режимі вторинні інформаційні ресурси у вигляді бібліографічних і біобібліографічних показників серії “Науковці нашого університету”, “Біобібліографія вчених ХНТУСГ” (<https://goo-gl.su/ciLtE1j>). На підтримку наукової діяльності університету у 2018 році створено БД “Охоронні документи” і реорганізовано БД “Автореферати дисертацій” в БД “Дисертації та автореферати дисертацій”, яка відображає фонд дисертацій, захищених у спеціалізованих вчених радах ХНТУСГ, починаючи з 1930 року донині. Ці БД нараховують відповідно 434 і 3628 записів¹⁰.

У БД “Історія ХНТУСГ” зібрано близько 1500 бібліографічних записів публікацій із державних та регіональних друкованих видань про університет з 1997 року до сьогодні. БД стала підґрунтям для створення повнотекстового інформаційного ресурсу власної генерації “Літопис ХНТУС” (<https://goo-gl.su/v7hEWC>) до 85-річчя з дня заснування університету. Нині він налічує 1050 повних текстів.

Для накопичення, систематизації, зберігання інтелектуальних продуктів наукового, освітнього та методичного призначення, створених університетськими спільнотами Харківського національного технічного університету сіль-

¹⁰ Мартиненко Н.Є. Створення системи моніторингу публікаційної активності науковців ХНТУСГ та облік наукового надбання / Н.Є. Мартиненко // Бібліотечно-інформаційне середовище як драйвер змін і інновацій в освіті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24—25 жовтня 2019 р. — Харків : ХНТУСГ, 2019. — С. 35—42.

ського господарства ім. П. Василенка, та забезпечення довготривалого, постійного і надійного безкоштовного відкритого доступу до них засобами інтернет-сервісів, поширення цих матеріалів у середовищі світового науково-освітнього товариства наприкінці 2017 року за наказом ректора ХНТУСГ (від 19.06.2017 № 01-08/224) організовано електронний репозитарій Open Archive KhNTUA (ISSN:2663-9696) (<http://dspace.khntusg.com.ua/?locale=uk>). Станом на 1 червня 2020 року він налічує 16 колекцій, 8797 повних текстів.

Інформаційний простір стає ближчим для користувачів завдяки створенню у 2007 році першого власного сайту бібліотеки. Розробка нової мобільної платформи вебсайту у вересні 2018 року на базі вільної модульної системи керування вмістом Drupal дозволила створити в інтернет-просторі повноцінний інформаційний портал, який відповідає сучасним вимогам ергономіки і дизайну, з можливістю використання єдиного інтерфейсу для роботи з ЕК та іншими розділами сайту, створення і редагування матеріалів сайту в редакторі, аналогічному до MS Word, колективної роботи над матеріалами сайту, змін структури інформації (розділи, категорії, порядок відображення) без втручання у програмний код сайту, публікувати в Інтернеті прив'язані до електронного каталогу повнотекстові електронні ресурси. Завдяки постійному оновленню інформації на сайті маємо 19 088 користувачів, 30 463 звернення, 85 541 перегляд сторінок, понад 2450 проіндексованих сторінок. Через сайт library.khntusg.com.ua користувач отримує доступ до інформаційних повнотекстових ресурсів власної генерації — Репозитарій, Наукометричні показники діяльності вчених ХНТУСГ (Вебпортфоліо науковця), Літопис ХНТУСГ та наукових ресурсів, що надано у доступ провідними іноземними видавництвами Elsevier (БД SciVerse Scopus), Clarivate Analytics (БД Web of Science), Springer (БД Springer Link), John Wiley & Sons (БД Wiley) та ін.

Завдяки підвищенню рівня інформаційного супроводу наукової, навчальної діяльності університету, активному впровадженню сучасних новітніх інформаційних технологій у роботу бібліотеки у січні 2011 року за рішенням вченої ради університету змінено назву структурного підрозділу “Бібліотека” на “Наукова бібліотека”. Підвищення дієвості інформації і посилення її ролі залежить від того, як ця інформація накопичується, аналізується та надається користувачам. Ефективний процес інформаційного забезпечення має базуватись на сучасних досягненнях інформаційних технологій, використанні сучасних інформаційних форм та методів. Система інформаційного забезпечення сучасної освіти в Україні вже зараз формується у єдиному інформаційному просторі, з урахуванням європейського рівня. Співробітники Наукової бібліотеки долучилися у 2009 році до участі в загальнодержавних корпоративних проектах НБУ ім. В.І. Вернадського “Наукова періодика України”, “Україніка наукова”, які є потужною рекламою наукового надбання країни, та регіональних проектів “Бібліотечна енциклопедія Харківщини”, “Метабібліографія

Харківщини”, “Історія Харкова у пам’ятних дошках” ХДНБ імені В.Г. Короленка, “Зведений каталог періодичних видань бібліотек ЗВО м. Харкова”, “Єдина картка читача бібліотек ЗВО м. Харкова” ЦНБ ХНУ ім. В.Н. Каразіна тощо. Також бібліотека спрямовує свою діяльність на інформаційну підтримку сільськогосподарської науки, так, за її участі в кінці 2019 року на платформі OJS розгорнуто сайти та наповнено архіви наукових фахових журналів ХНТУСГ “Інженерія природокористування” і “Технічний сервіс агропромислового, лісового та транспортного комплексів” за останні п’ять років. Усього розміщено 32 номери, 722 статті. Таким чином, комплексне поєднання традиційних та електронних ресурсів є запорукою задоволення інформаційних потреб користувачів. Орієнтуючись на варіативність та різні форми навчання, бібліотека має змогу надавати своїм користувачам зручний та оперативний доступ до документів.

Очевидно, що функції сучасної бібліотеки трансформуються. Тому сьогодні бібліотеки мають інтегрувати свої продукти і послуги у мережеве середовище, де працюють користувачі. Так, співробітники створили сторінки Наукової бібліотеки у Фейстук (<https://www.facebook.com/library.khntusg>), Телеграм-каналі “НБ ХНТУСГ — читаємо разом!” (https://t.me/s/khntusg_lib?before=16), YouTube-канал “Наукова бібліотека ХНТУСГ ім. Петра Василенка” (https://www.youtube.com/channel/UCwRAVxLReIY3oyUU3Ai5_Pw).

У 2018 році бібліотека взяла участь у грантових конкурсах з метою отримання додаткового фінансування для організації CoWork-Hall. Це Програма малих грантів громадської дипломатії — освіта і культура від Посольства США в Україні (проект № 428-06142018), але самотужки створити подібний проект виявилось непросто. На разі до розвитку бібліотечного простору (зокрема переформатування роботи читального залу на пункті обслуговування в ННІ МСМ) приєднуються студентське самоврядування та адміністрація інституту. Сподіваємось, що спільними зусиллями буде створено відкритий простір для комунікації молоді та реалізації молодіжних ініціатив — майданчик для співпраці студентства з науковцями, підприємцями, бізнесменами, з відкриттям студентам доступу до інформації про актуальні сучасні технології та найкращі світові агрономічні практики; місце для навчання, генерації нових ідей, проведення презентацій, майстер-класів, зустрічей¹¹.

Культурно-просвітницька робота бібліотеки спрямована на всебічне пропагування серед студентської молоді загальнолюдських цінностей, формування національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей, духовної зрілості та любові до свого рідного краю і його багатой

¹¹ Рибальченко О.М. Наукова бібліотека ХНТУСГ сьогодні і перспективи розвитку / О.М. Рибальченко // Бібліотечно-інформаційне середовище як драйвер змін і інновацій в освіті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24—25 жовтня 2019 р. — Харків : ХНТУСГ, 2019. — С. 5—11.

спадщини шляхом проведення спільних заходів із кафедрами українознавства і політології, педагогіки та методики.

У бібліотеці протягом багатьох років активно ведеться культурно-просвітницька робота, яка наразі представлена широким розмаїттям форм: літературно-музичні вітальні, літературні години, конкурси, флеш-моби, віртуальні виставки, читацькі конференції, зустрічі із харківськими письменниками та поетами, інші заходи. Особливої уваги заслуговує діяльність студентського літературно-музичного театру “Джерело” (1998—2020), створеного на базі бібліотеки провідним бібліографом Н. Грабар. Цей самодіяльний колектив за роки існування мав понад 100 учасників і провів більш ніж 50 літературно-музичних вечорів, композицій, конкурсних програм та інсценівок літературних творів до знаменних дат і театралізованих вистав за мотивами відомих творів українських авторів. За успішну діяльність театр “Джерело” відзначений грамотами і дипломами на регіональному та всеукраїнському рівні. Значний внесок у розвиток внутрішнього духовного світу та розкриття творчих можливостей студентів університету належить творчому об’єднанню “Сузір’я”, створеному 2011 року головним бібліографом Л. Бездольною як добровільне об’єднання, діяльність якого було зорієнтовано на збагачення і подальший розвиток кращих зразків музичного фольклору, хореографії, традиційних обрядів та звичаїв українського народу, сучасної народної творчості. До його складу входили танцювальний колектив “Міленіум” та фольклорно-етнографічний колектив “Оберіг”. За роки діяльності (2007—2015) творче об’єднання “Сузір’я” брало участь у всеукраїнському фестивалі художньої творчості “Софійські зорі”, Всеукраїнському фестивалі художньої творчості колективів навчальних закладів Міністерства аграрної політики України (нині Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України), міському конкурсі “Студентська весна”, де неодноразово виборювали призові місця. На базі бібліотеки з 2004 року також працює краєзнавчо-туристичний клуб “Патріот”, а з 2008 року — літературно-дозвілєвий клуб “Слово”.

Бібліотека здійснює власну видавничу діяльність, проводить науково-практичні семінари для бібліотек — учасниць Методичного об’єднання сільськогосподарських бібліотек Харківського регіону (2003, 2008, 2009, 2011—2013), круглі столи для освітян університету, науково-практичні семінари, міжнародні (2006, 2010—2013) та всеукраїнські конференції для бібліотечної спільноти (2004, 2007, 2015, 2017, 2019, 2020). За ініціативи НБ спільно з фундаментальною бібліотекою ХНАУ ім. В.В. Докучаєва працює “Клуб ділового спілкування” (2012—2020). Так, фахівці бібліотеки підготували практикум “Документально-комунікаційні аспекти форми роботи бібліотеки вищого навчального закладу” (2006), навчально-методичні матеріали для підвищення кваліфікації фахівців сільськогосподарських бібліотек “Бібліотека ВНЗ: стратегічні орієнтири розвитку” (2008), з 2011 року започатко-

вано продовжуване видання “Вісник наукової бібліотеки”, де друкуються інформаційно-просвітницькі матеріали для кураторів академічних груп, матеріали конференцій (4 випуски). Також підготовлено методичні рекомендації “Загальні вимоги до оформлення наукових, навчальних та навчально-методичних видань” (2019) збірки матеріалів науково-практичних конференцій “Бібліотечна складова у формуванні національної еліти держави” (2004) та “Бібліотечно-інформаційне середовище як драйвер змін і інновацій в освіті” (2019) тощо.

Для перезавантаження діяльності НБ у 2017 році відбулася реорганізація управління бібліотекою: на зміну функціонально-орієнтованому управлінню запроваджено проектно-орієнтовану модель цільового управління бібліотекою, яка зорієнтована на досягнення цілей шляхом запровадження і розвитку проектно-діяльності. Започатковані й активно розвиваються освітньо-науковий проект, інформаційно-бібліографічний, культурно-просвітницький та краєзнавчий проекти, представлені на сайті бібліотеки (<https://library.khntusg.com.ua/proekti>), вони детально охарактеризовані у публікації “Проектна діяльність Наукової бібліотеки Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка” на сторінках журналу “Бібліотечний форум: історія, теорія, практика” (2020, №1).

Нині НБ ХНТУСГ — серце інформаційного середовища університету; центр забезпечення вільного і необмеженого доступу до знань; гарант якісної достовірної загальнодоступної інформації; партнер у наукових дослідженнях, освіті, навчанні й соціокультурній діяльності. Структуру НБ складають відділи: обслуговування користувачів, інформаційно-бібліографічний, інформаційних технологій та комп’ютерного забезпечення, комплектування та наукової обробки документів, зберігання фондів. НБ налічує 6 абонементів, 5 читальних залів, 162 посадкових місця для користувачів, зокрема з доступом до Інтернету через Wi-Fi. Фонди бібліотеки університету на 1 червня 2020 року налічували 372 523 примірники, зокрема наукової літератури — 82 410, навчальної — 249 310, художньої — 40 337, виокремлено із загального фонду 317 примірників рідкісних та цінних видань (хронологічні рамки колекції з кінця XVIII по XX ст.).

У різні роки бібліотеку очолювали: Ф. Брон, В. Степаненко, О. Колеснікова, Л. Царєва, Г. Ясницькая, Е. Баранова, Т. Новікова. З 2017 року директором НБ ХНТУСГ працює Н. Ніколаєнко.

Вагомий внесок у розвиток бібліотеки внесли спеціалісти: Л. Бородіна, О. Волкова, Є. Горзій, О. Гладка, Л. Гармаш, Н. Дубцова, А. Двоскіна, Л. Завгородня, І. Крупська, В. Кіріленко, Н. Кадашевич, С. Кочетова, Л. Кучерявенко, Н. Лагута, Н. Літвінець, О. Литовкіна, Л. Лупіка, В. Мачіхіна, Є. Мотлохова, Л. Попова, Л. Семененко, Т. Соколовська, Є. Толстенко, Г. Фесенко, З. Черкасова, Б. Шухат, Л. Бездольна, С. Кіреєва, О. Мамаєва, Н. Мартиненко, Н. Наугольнова, Т. Перевозник, О. Шевченко, Е. Шетініна та ін.

90-річчя — це значна подія у житті бібліотеки, але попереду амбітні плани задля виконання головного завдання — сприяння університету у вихованні гармонійно розвиненої особистості для майбутнього нашої держави.

Список використаних джерел

1. Звіти бібліотеки [рукопис]. — 1945—2019 рр.
2. Мартиненко Н.Є. Створення системи моніторингу публікаційної активності науковців ХНТУСГ та облік наукового надбання / Н.Є. Мартиненко // Бібліотечно-інформаційне середовище як драйвер змін і інновацій в освіті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24—25 жовтня 2019 р. — Харків : ХНТУСГ, 2019. — С. 35—42.
3. Москальов Б.П. З історії Харківського державного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка в 30-ті роки ХХ ст. [Ел. ресурс] / Б.П. Москальов // Український селянин. — 2005. — Вип. 9. — С. 70—73. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrse1_2005_9_25.
4. Москальова Н.П. Із історії створення бібліотеки ХНТУСГ імені П. Василенка: (30—40-і роки ХХ ст.) / Н.П. Москальова // Гілея: науковий вісник. — К., 2013. — № 68. — С. 93—98.
5. Нариси з історії Наукової Бібліотеки Харківського національного технічного університету імені Петра Василенка [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <https://goo-gl.su/Vuf8N9j>.
6. Рибальченко О.М. Наукова бібліотека ХНТУСГ сьогодні і перспективи розвитку / О.М. Рибальченко // Бібліотечно-інформаційне середовище як драйвер змін і інновацій в освіті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24—25 жовтня 2019 р. — Харків : ХНТУСГ, 2019. — С. 5—11.
7. Харківський державний технічний університет сільського господарства : нарис / відпов. ред. Д.І. Мазоренко ; Харків. держ. техн. ун-т сіл. госп-ва. — Харків : ОКО, 1997. — 35 с.
8. Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка : до 85-річчя / Л.М. Тищенко [та ін.] ; голов. ред. Н.П. Москальова ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. П. Василенка. — Харків : Міськдрук, 2015. — 254 с.
9. Чупис Н.М. Наш путь / Н.М. Чупис // Научные записки / Харьков. ин-т механизации сел. хоз-ва. — Харьков : ХИМЭСХ, 1947. — Вып. 3. — С. 3—12.

Надійшла до редакції 13.09.2020

Nataliia Nikolaienko. *Scientific Library of Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture: Pages of History and Contemporaneity*

In the article told 90-years-old history and present time of the Scientific library of the Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture are reflected her role in forming of scientifically-educational environment of the institutes.

Key words: *libraries of establishments of higher education, scientifically-educational environment of university, information space, electronic libraries, information resources.*